

BIBLIOGRAFIA

- BALLBÉ i BOADA, 1988: *Les nostres ermites*. Terrassa: l'autor, pàg. 163.
- BALLBÉ i BOADA, Miquel. 1995: *Les ermites i capelles del parc natural de Sant Llorenç del Munt i Serra de l'Obac*, Matadepera: l'autor, pàgs. 38-43.
- BORFO i BACH, Antoni, PIQUER i FERRER, Esperança, 1991: *Castell de Pera*. dins *Catalunya Romànica*, vol. XVIII. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, pàgs. 206-207.
- BURON i LLORENS, Vicenç, 1989: *Castells romànics catalans. Guia*, Barcelona: Edicions Mancús.
- BUSQUETS, 1979: *Entre vinyes i telers. La vida a Sant Llorenç Savall*, pàgs. 32-33, 38-41.
- CATALÀ i ROCA, Pere, BRASÓ i VAQUÉS, Miquel: 1969: *Castell de Pera (o Sa Pera)*, dins *Els Castells Catalans*, Vol. II. Barcelona: Rafael Dalmau Editor, pàgs. 128-133.
- Els castells catalans, 1976: Vol. V. Barcelona: Rafael Dalmau, pàg. 702.
- FERRANDO i ROIG, Antoni, 1983: *El parc natural de Sant Llorenç del Munt i serra de l'Obac. Història i arqueologia vistes per un excursionista*. Sabadell: UES, pàgs. 282-289.
- FERRANDO i ROIG, Antoni, 1987: *El monestir de Sant Llorenç del Munt i les seves possessions*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàgs. 60, 86-89, 100-101, 105-106, 108-110, 113, 115-120.
- FERRANDO i ROIG, Antoni, 1992: *Els castells del rodal del Montcau*. Col. Cavall Bernat, 21. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàgs. 56-80.
- Fortaleses, torres, guaites i castells de la Catalunya medieval*. 1986: Acta/Mediaevalia, annex 3. Barcelona: Facultat de Geografia i Història. Universitat de Barcelona.
- MASAGUÉ i TORNÉ, Josep M^a, 2003: *Castell de Pera. Sant Llorenç Savall*, dins *Butlletí de la UES*, núm. 123, abril-setembre 2003. Sabadell: UES, pàgs. 6-12.
- PEREGRINA i PEDROLA, Maria Neus, 1991: *Santa Maria del Castell de Pera. Historia*, dins *Catalunya romànica*, vol. XVIII. Barcelona: Enciclopèdia catalana, pàg. 207.
- PEREGRINA i PEDROLA, Maria Neus, 1991: *La Torrota de la Roca*, dins *Catalunya romànica*, vol. XVIII. Barcelona: Enciclopèdia catalana, pàg. 210.
- PEREGRINA i PEDROLA, Maria Neus, 1991: *La Torre de senyals de la Roca*, dins *Catalunya romànica*, vol. XVIII. Barcelona: Enciclopèdia catalana, pàgs. 210-211.
- PLADEVALL i FONT, Antoni, 1997: *Algunes precisions d'història comarcal arran del testament d'Arbert de Pera del 1162*, dins *Terme*, núm. 12, novembre 1997. Terrassa: Centre d'Estudis Històrics de Terrassa, pàgs. 23-25
- PUIG i USTRELL, Pere, 1995: *El monestir de Sant Llorenç del Munt sobre Terrassa. Diplomataris dels segles X i XI*. Barcelona: Fundació Noguera, docs. 168, 190, 349, 397, 398, 399, 418, 419, 455, 471, 477.
- PUIG i USTRELL, Pere, 2010: *De Llacera a sant Llorenç Savall*, dins *Terme*, núm. 25. Terrassa: CEH i AHC, pàgs. 179-198.
- VALL RIMBLAS, Ramon, MASVIDAL SALAVERT, Agustí, 1983: *El romànic del Vallès*, Sabadell: editorial AUSA, pàg. 230.
- VALL RIMBLAS, Ramon, 1991: *Santa Maria del Castell de Pera. Historia*, dins *Catalunya Romànica*, vol. XVIII. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, pàg. 207.
- VALLS, Jaume, 2007: *El castell de Pera. Unes ruïnes mil·lenàries que cal preservar*, dins *VI Trobada d'Estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac*. Barcelona: Diputació de Barcelona, pàgs. 173-180.

AARS

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DE SABADELL

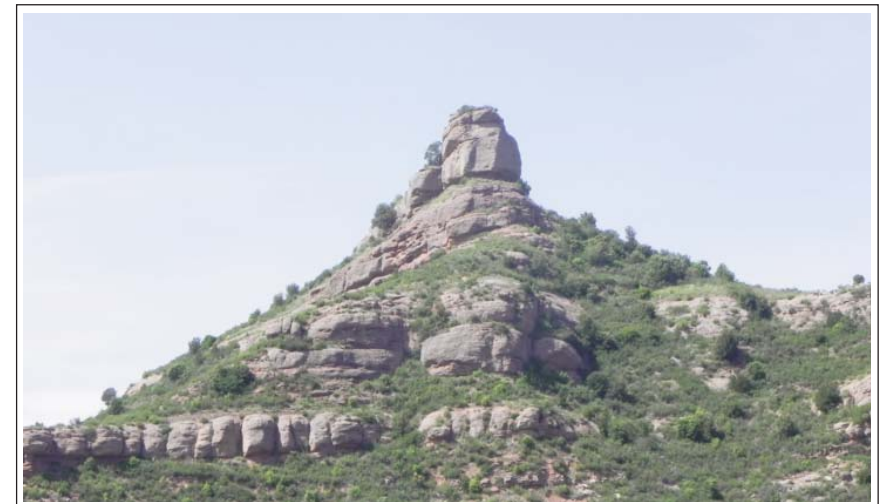
Núm. 181

24 de febrer de 2018

EL VALLÈS OCCIDENTAL

CASTELL DE PERA (SANT LLORENÇ SAVALL).

El castell de Pera és un castell roquer edificat sobre una plataforma rocosa que té forma triangular molt allargat orientada de migjorn a tramuntana, aquest últim costat en seria la base, a la qual forma s'adapta completament. És de dimensions reduïdes i poc complex però la situació li dona una gran

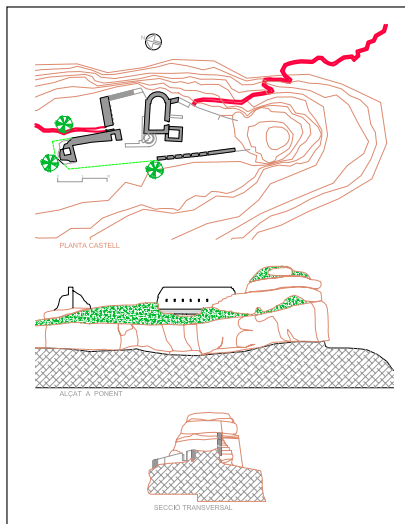

CASTELL DE PERA. Dominant situació sobre la vall del castell.

CASTELL DE PERA. Muralles que tanquen el sector de llevant. a l'esquerra rampa escalonada d'accés i a la dreta el mur transversal

transcendència. És inexpugnable, amb barreres naturals per dos costats menys pel de tramuntana que és per on s'uneix a la resta de la serralada. Aquesta vulnerabilitat és corregida amb una gruixuda muralla que creua transversalment el tossal, de cingle a cingle i per una massissa torre de planta poligonal, situada a ponent, que es connecta a la muralla mitjançant una nau rectangular. Els costats de llevant i ponent, de tota manera, reforcen la defensa amb muralles construïdes sobre la roca, recolzades en el mateix cantell de l'espadat. L'edifici ocupa l'extrem del tossal, excepte la roca que el limita pel costat de migjorn.

CASTELL DE PERA. Planta i alçats.

L'accés al castell és pel costat de llevant, puja del coll del Castell i salva el cingle mitjançant una rampa escalonada que desemboca a un espai descobert, a través d'un portal que s'obria al pany de mur. Té un altre accés en el mur de tramuntana just a l'angle que forma aquest amb el de la torre, és una petita obertura, de 55 cms d'amplada, situada a una certa alçada del sòl exterior però, que tampoc no coincideix amb el nivell del paviment de la cambra a la qual, sembla, accedia. No podem deixar de considerar que pel fet de ser l'accés, pel costat de tramuntana, pràcticament planer, i per tant molt fàcil, fins el peu mateix de l'e-

TORRE DE LES SENYALS. Estructures existents dalt de l'espadat.

TORRE DE LES SENYALS. Roc amb la cassola retallada. Molt degradada per haver estat retallada en un canvi de material sorrenca la part de la cassola i pinyolena la inferior.

llada que sembla més aviat un plat ritual d'època neolítica, on la pedra era abundant i escassos els altres materials, fins ben bé entrat el segle XVIII.

per pedres escapçades que hom les va disposar en filades horitzontals poc uniformes.

La pedra es troba molt degradada per les inclemències atmosfèriques pel fet d'haver-hi estat exposada molt de temps.

TORRE DE LES SENYALS (SANT LLORENÇ SAVALL).

Prop de l'anterior torre hi ha unes estructures molt poc definides que ressegueixen el marge de la roca on recolza. Sembla dibuixar una planta circular amb algun tram recte. L'estat de les runes no permet conèixer la possible funció que tenia, tot i que, hom li ha donat per la seva situació estratègica una funció de guaita o de senyals. Hom també relaciona amb aquesta estructura un roc que hi ha sota l'espadat, de forma circular amb una cassola retallada que sembla més aviat un plat ritual d'època neolítica.

Text i fotos:
Josep M. Masagué i Torné, Arqte.

esmentat en les notícies històriques, potser, els murs més antics s'han d'atribuir, com a molt, a final del segle XI o ja del XII. Amb moltes reserves, podem dir que venen representats pel mur de tramuntana i possiblement, també, pels de la capella. Podem pensar en una estructura originària constituïda per una torre, possiblement, situada sobre la roca de l'extrem del tossal, la capella i la muralla de tramuntana que protegia les anteriors edificacions al barrar-ne el pas. El mur de llevant, que s'adossa al de tramuntana i també, segons sembla, al de l'absis de la capella, tot i que, actualment no es pot veure la unió, juntament amb la torre correspondrien a una obra de modificació o reconstrucció i ampliació realitzada posteriorment, però dins el mateix segle o ja durant el segle XII. El cos de tramuntana seria construït, creiem també, dins aquest segle XII, encara que amb posterioritat a la torre. Les dependències residencials de la zona de tramuntana així com també el tancament del que en diem plaça d'armes, podrien correspondre al segle XIII o inclús el XIV, tot i que s'ha de considerar el fet que les muralles són elements que sofreixen reparacions i reconstruccions contínuament que les modifiquen, inclús les transformen i les reconstrueixen totalment força vegades.

TORROTA DE LA ROCA (SANT LLORENÇ SAVALL).

Restes d'un mur d'uns 11 m de llargada, 3 d'alçada i 80 cm, de gruix corresponents a un edifici de planta rectangular, o quadrada, un costat del qual és mesurable i ens dóna una llargada d'11,5 m, tot i que la resta de la planta s'ha d'intuir en l'espai del monticle artificial que el sustenta.

Sembla que correspon a una casa forta que depenia del castell de Pera, També hi ha qui pensa que podria correspondre a la torre o guardia de Lacera, documentada des del 1087. L'aparell és força irregular constituït

TORROTA DE LA ROCA. Mur existent actualment.

TORROTA DE LA ROCA. Posició preeminent.

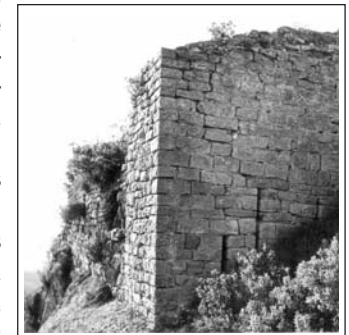
CASTELL DE PERA. Vista general de la planta des de la roca de migjorn. (Fot. Calvet)

CASTELL DE PERA. Estructura d'un forn?

dificació, fos també protegit, a més de les proteccions que hem descrit anteriorment, per un vall o fossat que, amb la mateixa direcció que la muralla de tramuntana, dificultés sinó impedís, el pas per aquest costat. Amb aquesta hipòtesi l'obertura de tramuntana es convertiria en una poterna d'accés al vall o fossat.

L'estructuració interna del castell seguia un ordre establert, però s'adaptava a la configuració i topografia de l'espai disponible. Totes les edificacions es concentren a la meitat de tramuntana deixant l'altra meitat, la de migjorn, lliure d'edificacions, el pati d'armes, amb la capella de Santa Maria del Castell al centre separant les dues zones.

La zona de tramuntana estava formada per dues sales que ocupaven l'espai que hi ha entre la capella i la façana de tramuntana. Una se situava a la banda de llevant entre la capella i el mur de tramuntana; tenia dos nivells, l'inferior sembla que tenia un ús d'emmagatzematge tot i que també devia simultaniejar-lo amb el de defensa i control de l'accés amb sageteres. Aquesta sala també té una petita finestreta, al mur de llevant, d'un sol biaix i arc de mig punt. El sostre d'aquesta sala era constituït per un empostissat i bigues de fusta, les quals recolzaven sobre uns permòdols encastats al mur de tramuntana. En relació a aquestes sales s'ha descobert una estructura circular amb tota l'aparença d'un forn. L'altra sala situada a ponent, és un cos avançat que connecta la torre amb el castell, és de planta més o menys rectangular i es cobria amb una volta de canó seguit. Aquesta sala és capçada a tramuntana per la torre, la qual és per fora de planta poligonal i per dins quadrada. Les dimensions interiors són molt

CASTELL DE PERA. Mur de tramuntana, en l'extrem de llevant.

CASTELL DE PERA. Absis de la capella de Santa Maria del Castell. CASTELL DE PERA. Sala de ponent.

reduïdes, 1,30x1,30 m, i tenia una alçada aproximada d'uns 4 m (la runa no permet veure l'alçada total), i era coberta per una volta de mig punt. Aquesta cambra no té cap accés pels murs sinó que devia ser per una trapa oberta a la volta.

La capella és l'única construcció, a part de les edificacions residencials que, sense tenir un ús militar, ocupa una part molt important de la superfície del castell. La capçalera forma part del sistema defensiu de llevant. És un edifici d'una sola nau de planta rectangular que s'obre pel costat de llevant on connecta amb un absis semicircular. La unió entre la nau i l'absis, que són de diferent amplada es fa mitjançant un simple plec. La porta d'accés s'obre a la façana de migjorn.

Adossada a l'angle sud-oest de la capella hi ha les restes d'un dipòsit o cisterna amb els paraments interiors revestits amb un arrebossat i lliscat de morter de calç, el qual va ser cobert amb una pintura a base de mangra.

No s'ha detectat l'existència de cap estructura sobre la roca que tanca el castell pel costat de migdia, però, donades les característiques excepcio-

CASTELL DE PERA. Muralla de ponent, des de dins el pati d'armes. CASTELL DE PERA. Sala de ponent.

nals que té respecte la resta de l'edificació, fa pensar que havia de tenir una funció molt important en la defensa del castell.

El tros de pany de muralla de ponent és potser l'element que ens ha arribat més sencer, de fet el tenim pràcticament sencer, uns 3 m d'alçada amb un gruix de 68 cm, probablement només l'hi falti la part del parapet amb els merlets. Aquest pany de muralla presenta un nivell d'espitlleres o sageteres a la part baixa, prop del sòl actual, i una línia de forats de bastida, situada uns 95 cm per sobre d'aquelles, que queda a 1,15 m per sota del coronament actual del mur. Aquest conjunt de forats, més que ser de bastida, podrien constituir una part de l'estructura que sustentava el camí de ronda de fusta.

Els murs són construïts, en general, amb pedres de mida mitjana, poc gruixudes, col·locades amb morter de calç i disposades en filades horitzontals força uniformes. Les pedres presenten les cares desbastades.

El mur de tramuntana sembla que va ser construït com un element exempt, que anava de cingle a cingle, amb un gruix de 1,70 m; aquest gruix es troba perfectament definit pel costat de llevant, on les dues arestes són ben treballades. La cara de tramuntana d'aquest mur deixa veure, prop de la cantonada i a la part baixa, tres espitlleres estretes i llargues que no sembla que siguin les úniques, però que actualment els enderroc no en deixen veure més.

El pany de muralla de ponent té un gruix de 68 cms i presenta una execució força uniforme, tot i que, les pedres són de dimensions una mica més grans. La torre de tramuntana sembla feta pels mateixos operaris que van bastir la muralla de ponent.

Poques estructures queden de les dades més primerenques que hem

CASTELL DE PERA. Pany de la muralla de ponent amb les sageteres i els altres forats que completaven l'estructura defensiva.

CASTELL DE PERA. Detall sagetera. -Poques fletxes es podien disparar a través d'aquest tros de forat-